

Anmeldelser

Mikael Skou Andersen, *Governance by Green Taxes. Making pollution prevention pay*, Manchester: Manchester University Press, 1994, 247 s.

Spørgsmålet om økonomiske instrumenters effektivitet i praktisk miljøpolitik har trængt sig på i de sidste ti års diskussion af regulative instrumenter. Godt nok bliver det i almindelighed fastslået, at økonomiske instrumenter er de mest effektive, men denne antagelse har altid ligget i forlængelse af *teoretiske* overvejelser. Mikael Skou Andersen går et vigtigt skridt videre ved gennem en analyse af fire landes politik på vandmiljøområdet at eftervise denne antagelse *empirisk*. Resultatet af dette arbejde er, ud over at være et interessant indlæg i den miljøpolitiske diskussion, et vigtigt bidrag til vurderingen af regulative instrumenters effektivitet. Endvidere er bogen disponeret som en stillingtagen til, hvilke af de analyserede vandmiljø-politikker, der er *bedst*.

Hypotesen, som udvikles i kapitel 1, er, at den politiske anvendelse af økonomiske instrumenter i form af særlige afgifter har større effekt på miljøbeskyttelsen end traditionelle reguleringsinstrumenter. Sammenknytningen af økonomiske og politologiske koncepter bliver, som et led i undersøgelsen, til et centralt teoretisk omdrejningspunkt.

I kapitel 2 bliver to vigtige bidrag fra den økonomiske teori skitseret i en diskussion af begreberne "negative eksternaliteter" (Pigou) og "ejendomsrettigheder" [property rights] (Coase). I denne økonomihistoriske undersøgelse tilslutter forfatteren sig fra begyndelsen heftigt Pigous position. Som diskussionens resultat præsenteres dog noget overraskende et kompromis mellem eksternalitets-konceptet og de institutionelle betingelser, der analyseres af Coase, som vejen frem. Derudover falder det *ærefrygtige* forhold til den økonomiske teori i øjnene. Her får den nyklassiske økonomiske teori en central rolle i forklaringen af *politiske* sagsforhold. Muligheden for at reflektere diskussionen af økonomiske instrumenter som del af en politisk konflikt, dvs. for at bestemme bidraget fra økonomisk teori, henholdsvis anvendelsen af økonomisk teori til konstruktion af en politisk miljø-problematik, bliver ligeledes udeladt. Endvidere er problematiseringen af et éndimensionelt vurderingskriterium som økonomisk effektivitet fraværende. De økonomiske instrumenters effektivitet kunne lige så godt behandles i den nyklassiske teoris kontekst ud fra et kriterium som "fordelingsretfærdighed".

I kapitel 3 bliver de politikvidenskabelige referencerammer udviklet, med overtagelse af centrale elementer fra den *økologiske moderniseringsteori*. Mens traditionelle reguleringsteorier tager deres analytiske udgangspunkt i (markedsfejl), tilføjer den økologiske moderniseringsteori (statsfejl) som koncept. Begrebet statsfejl beskriver fremkomsten af et bureaukratisk-industrielt kompleks, som gennem en *hierarkisk styringsindsats* forsøger at mestre økologiske

Anmeldelser

Mikael Skou Andersen, *Governance by Green Taxes. Making pollution prevention pay*, Manchester: Manchester University Press, 1994, 247 s.

Spørgsmålet om økonomiske instrumenters effektivitet i praktisk miljøpolitik har trængt sig på i de sidste ti års diskussion af regulative instrumenter. Godt nok bliver det i almindelighed fastslået, at økonomiske instrumenter er de mest effektive, men denne antagelse har altid ligget i forlængelse af *teoretiske* overvejelser. Mikael Skou Andersen går et vigtigt skridt videre ved gennem en analyse af fire landes politik på vandmiljøområdet at eftervise denne antagelse *empirisk*. Resultatet af dette arbejde er, ud over at være et interessant indlæg i den miljøpolitiske diskussion, et vigtigt bidrag til vurderingen af regulative instrumenters effektivitet. Endvidere er bogen disponeret som en stillingtagen til, hvilke af de analyserede vandmiljø-politikker, der er *bedst*.

Hypotesen, som udvikles i kapitel 1, er, at den politiske anvendelse af økonomiske instrumenter i form af særlige afgifter har større effekt på miljøbeskyttelsen end traditionelle reguleringsinstrumenter. Sammenknytningen af økonomiske og politologiske koncepter bliver, som et led i undersøgelsen, til et centralt teoretisk omdrejningspunkt.

I kapitel 2 bliver to vigtige bidrag fra den økonomiske teori skitseret i en diskussion af begreberne "negative eksternaliteter" (Pigou) og "ejendomsrettigheder" [property rights] (Coase). I denne økonomihistoriske undersøgelse tilslutter forfatteren sig fra begyndelsen heftigt Pigous position. Som diskussionens resultat præsenteres dog noget overraskende et kompromis mellem eksternalitets-konceptet og de institutionelle betingelser, der analyseres af Coase, som vejen frem. Derudover falder det *ærefrygtige* forhold til den økonomiske teori i øjnene. Her får den nyklassiske økonomiske teori en central rolle i forklaringen af *politiske* sagsforhold. Muligheden for at reflektere diskussionen af økonomiske instrumenter som del af en politisk konflikt, dvs. for at bestemme bidraget fra økonomisk teori, henholdsvis anvendelsen af økonomisk teori til konstruktion af en politisk miljø-problematik, bliver ligeledes udeladt. Endvidere er problematiseringen af et éndimensionelt vurderingskriterium som økonomisk effektivitet fraværende. De økonomiske instrumenters effektivitet kunne lige så godt behandles i den nyklassiske teoris kontekst ud fra et kriterium som "fordelingsretfærdighed".

I kapitel 3 bliver de politikvidenskabelige referencerammer udviklet, med overtagelse af centrale elementer fra den *økologiske moderniseringsteori*. Mens traditionelle reguleringsteorier tager deres analytiske udgangspunkt i (markedsfejl), tilføjer den økologiske moderniseringsteori (statsfejl) som koncept. Begrebet statsfejl beskriver fremkomsten af et bureaukratisk-industrielt kompleks, som gennem en *hierarkisk styringsindsats* forsøger at mestre økologiske

problemer, dog utilstrækkelig. Eftersom ekstremt høje omkostninger i dette kompleks er forbundet med ringe resultater, bliver denne ineffektivitet overvundet ved at lade *markedsorienterede koordinationsmekanismer*, for eksempel afgifter, overtage styringen på mere effektiv vis. Konceptet om "økologisk modernisering" bliver immanent kritiseret, men alligevel bliver tesen om sammenfiltrering mellem bureaukratisk og industriel organisation fuldstændig overtaget. Dermed overser Mikael Skou Andersen en fremtrædende teoriretning, der behandler styringsmekanismer, som er i stand til at *formidle* mellem marked og hierarki. Renate Mayntz og Fritz Scharpf fremhæver "netværk" og "forhandlingsystemer" som centrale kendetegn for det moderne samfund. De forbinder konceptuelt (i) nye organisationsformer (*netværk*), (ii) politikmanagement gennem *forhandling* og (iii) betydningen af *tacit knowledge*. - Også i den institutionsøkonomiske teoriretning finder man en parallel udvikling, der tager højde for stadig stærkere *hybride organisationsformer*. En tilgodeseeelse af denne udvikling kunne også have medvirket til at differentiere bogens politiske anbefalinger.

Forbindelsen mellem de politiske og de økonomiske referencerammer forbliver implicit, og udvælgelseskriterier i forbindelse med teori-udviklingen diskuteres knap nok.

Det empiriske arbejde bliver i kapitel 4-8 udført på imponerende vis. De fire case studier, der strækker sig over en periode på 20 år, udgør en vellykket sammenfatning af et omfangsrigt feltstudium. De tillader, med alle hensyn til nationale særpræg, en sammenligning mellem spildevandspolitik i Danmark, Nederlandene, Tyskland og Frankrig. Den sikkert interessanteste del af dette arbejde er det vellykkede forsøg på at påvise sammenspillet mellem forskellige politiske instrumenter, hovedsageligt mellem "control and command" og økonomiske instrumenter. Det lykkes særdeles overbevisende at forklare spildevandspolitik som resultat af forskellige aktørgruppers interesseforhold, specifikke geografiske forhold, valg af et sæt af regulative instrumenter og sammenspillet mellem de forskellige niveauer i implementeringsprocessen, i særlig grad sammenhængen mellem national lovgivning og lokal omsættelse af forskrifterne. Udover den omfattende information om nationale policy-styles og spildevandspolitikker, fremhæver undersøgelsen to aspekter af sammenhængen mellem økonomiske instrumenter og miljøpolitik: For det første, at økonomiske instrumenter ikke kun forøger de miljøpolitiske tiltags effektivitet, idet færre affaldsstoffer slipper ud i miljøet, men også, at nye tekniske tiltag bliver påkrævet, som gør det muligt at begrænse forekomsten af affaldsstoffer overhovedet. Og for det andet bliver begrebet *policy style* her anvendt til analytisk at begribe institutionelle og historisk opståede betingelser for miljøpolitik. Dermed bliver det muligt at påvise, at de for tiden ringe institutionelle forskelle mellem nationer alligevel fører tydelige forskelle i miljøforhold med sig. Det ville for en vurdering af de politiske programmer også have været interessant at undersøge, om man kunne anlægge andre kriterier end effektivitet som målestok for den gældende spildevandspolitik, og hvilken effekt potentielle målkonflikter kunne have for politikens udformning.

Det foreliggende arbejde er en læseværdig, detaljerig, godt organiseret sammenligning af fire miljøpolitikker, som præsenterer empirisk nye, væsentlige indsigter i sammenhængene mellem økonomiske instrumenter, teknisk udvikling og betydningen af institutionelle betingelser. En videreførelse af de teoretiske problemstillinger kunne have udvidet arbejdets perspektiv, men det berører på ingen måde Mikael Skou Andersens fortjeneste ved at have fremlagt et første bud på praktisk erfaring med økonomiske instrumenter i miljøpolitikken.

Michael Huber
Institut für Soziologie
Universität Hamburg

Jens Tonboe, *Rummets sociologi*, København: Akademisk Forlag, 576 s.

Rummets sociologi er Jens Tonboes doktorafhandling i sociologi, som han forsvarede meget overbevisende på Aalborg Universitetscenter d. 28. januar 1994. Interessen for rumdimensionen har fulgt Jens Tonboe gennem det meste af hans forskningskarriere. Han har for eksempel undersøgt økonomisk udvikling, regionplanlægning og arbejderbevægelse i Nordjylland. Her har rummet betydning, for eksempel i form af en bestemt geografisk erhvervsstruktur, som igen betinger fagbevægelsens struktur og styrke. Senere har Tonboe blandt andet arbejdet med bysociologi og redigeret to antologier *Farvel til byen* (1985) og *Storbyens sociologi* (1988). Titrerne er meget sigende derved, at de peger på en usikkerhed i sociologien om rummets betydning: På den ene side er den traditionelle opsplitning mellem land og by under nedbrydning, og det geografiske rum og den "naturlige" materialitet synes helt at blive underkastet det moderne (post)industrielle, (sen)kapitalistiske samfunds strukturer og mekanismer. På den anden side er det sociale liv stadigvæk umiskendeligt betinget af den konkrete materielle udformning af de steder, hvor det finder sted, for eksempel i storbylivets daglige skift mellem forskellige zoner og steder med hver deres funktion.

Den usikkerhed i sociologien om, hvordan rummet skal opfattes, som de to antologititler antyder, har Tonboe sat sig for at udrede systematisk i sin afhandling. Ordet rum associerer især til rum som udstrækning og til rum som beholder eller ramme, hvor noget finder sted. Men Tonboe inddrager også rummet som konkret materialitet. Emnet for afhandlingen er intet mindre end "at belyse relationerne mellem materielle fænomener, frembringelser og strukturer og social eller samfundsmæssig handlen og struktur i bred forstand" (p. 7).

Afhandlingen er resultat af en meget omfattende teoriehistorisk forskning i sociologisk teori og tilgrænsende områder. Tonboe gennemgår og analyserer en lang række nuancer og skift i opfattelserne af rummet og det sociale, og denne anmeldelse kan kun følge den overordnede gang i afhandlingen.

Hovedvægten ligger på den sociologiske tradition fra klassikerne Engels, Marx, Durkheim, Simmel og Weber til de aktuelle socialteoretikere Anthony